

بسم الله الرحمن الرحيم

نقش مسجد در تربیت صحیح نوجوانان

فاطمه قربانی وحید۱

از نظر اسلام به همان اندازه که آفرینش انسان در بین موجودات دارای اصالت و اهمیت است تعلیم و تربیت او نیز که سبب اتصال به مقصود و هدف نهایی آفرینش است دارای اهمیت است انسان تا در میدان تعلیم و تربیت گام ننهد توانایی‌هایش از مرحله نهان و نهفته به مرحله فعلیت نمی‌رسد پس از سیر تکاملی محروم می‌ماند با توجه به این که مسجد یکی از مراکز مهم و بااهمیت تعلیم و تربیت اسلامی است و نقش بسزایی در عرصه‌های مختلفی دارد بر این آمده‌ام تا نقش این مرکز مهم را در تربیت صحیح نوجوانان بیان کنم تا در این عصری که دشمنان قسم‌خورده انقلاب بنا دارند که انقلاب را منحرف و از بین ببرند و اسلام را نابود کنند از این مرکز مهم که نقش تعلیم و تربیت نفوس را دارد غفلت نکنیم و از آن به‌نحو احسن استفاده ببریم این موضوع در علوم مختلف اخلاقی روان‌شناسی اجتماعی سیاسی و ... قابل بررسی است که در این نوشتار با رویکرد اخلاقی تربیتی به آن پرداخته شده و روش تحقیق توصیفی تحلیلی بوده و جمع‌آوری مطالب به صورت متنی کتابخانه‌ای می‌باشد در این نوشتار قصد شده تا با بررسی انواع مسجد و انواع شیوه‌های تربیتی و اقسام تربیت به ویژگی‌ها و عوامل مؤثر بر تربیت نوجوان در مسجد و موانع محقق شدن تربیت صحیح نوجوانان پرداخته شود.

کلیدواژه‌ها : تعلیم و تربیت ، مسجد ، نوجوان ، نقش

¹ طلبه سطح 2، حوزه علمیه امام حسن مجتبی علیه السلام، mail@chmail.com

مقدمه

مساجد پایگاه‌های بزرگ انسان‌سازی هستند اما همین پایگاه‌ها اگر فاقد برنامه و مدیریت باشند نه تنها نمی‌تواند نیروهای فعال در عرصه فرهنگی را تربیت کند بلکه باعث جدایی افراد مستعد از آن می‌گردد حضور جوانان در مسجد دارای موضوعیت ویژه است اما حضور این قشر مستلزم آنست که انسان از اوایل کودکی و نوجوانی با مسجد آشنا شده باشد بنابراین دوران کودکی و نوجوانی به قدری حساس است که اگر از فرصت آن استفاده نشود و شخص ساخته و پرداخته نشود امکان بازسازی او هیچ‌گاه مثل اول مقدور نخواهد بود پس والدینی که نسبت به آوردن کودک و نوجوان خود به مسجد مقید باشند حضور آنان را در مسجد در مقطع جوانی تضمین کرده‌اند با توجه به مطالعات و بررسی‌های اندکی که انجام شده مقالات و کتب فراوانی در زمینه نقش تربیتی مسجد بخصوص در رابطه با جوانان نگارش یافته و کمتر به نقش مسجد در تربیت نوجوان پرداخته که این مقاله درصدد است نقش تربیتی مسجد را از منابع عمومی موجود جمع‌آوری نموده و به‌صورت دسته‌بندی شده در اختیار قرار دهد پس ضروری به نظر می‌رسد که والدین و تمام دست‌اندرکاران تربیت به این اصل مهم که نقش اصلی آن را مکان‌های مقدسی مثل مساجد ایفا می‌کنند آشنایی پیدا کنند و خود با مسجد بیشتر مانوس شوند تا فرزندانشان هم با این مکان‌ها رابطه بیشتری پیدا کنند و اثرات تربیتی در آن‌ها ظهور و بروز پیدا کند و نوجوانانی به بار آیند که با روحیه دینی و مذهبی خدمتکار اسلام و جامعه به شمار روند این نوشتار در دو محور اصلی: یک مفهوم‌شناسی و ضرورت و اهمیت تعلیم و تربیت در اسلام دو نقش مسجد در تربیت صحیح نوجوانان در آیینه روایات و کلام اندیشمندان می‌باشد

گفتار 1: ضرورت و اهمیت موضوع

در تعلیم و تربیت هدف ساختن انسان است. یک مکتب که دارای هدف های مشخص است و مقررات همه جانبه ای دارد نمی تواند یک سیستم آموزشی نداشته باشد¹. از نظر اسلام به همان اندازه که آفرینش انسان در بین موجودات دارای اصالت و اهمیت است، تعلیم و تربیت او نیز – که سبب اتصال به مقصود و هدف نهایی آفرینش است – دارای اهمیت است. انسان تا در میدان تعلیم و تربیت گام نهد، توانایی هایش از مرحله ی نهان و نهفته به مرحله ی فعلیت نمی رسد، پس از سیر تکاملی محروم می ماند. تعلیم و تربیت تا بدانجا در تحوّل فرد و جامعه مؤثر است که می توان ادّعا نمود ارزش هر مکتبی از تربیت شدگان آن مکتب فهمیده می شود؛ اگر مکتبی بتواند شخصیت های بزرگ علمی و اجتماعی خود را تحویل جامعه دهد، این امر دلیل داشتن برنامه ی صحیح آموزش و پرورش و نشانگر توانایی آن مکتب در پرورش اندیشه ها و استعدادها و روشن نمودن افکار آحاد جامعه است. در تعلیم و تربیت اسلامی به صورت دقیق و حساب شده برای تعلیم و تربیت جامعه برنامه ریزی شده است، به گونه ای که جنبه ی آلی و ابزاری بودن تعلیم برای تزکیه و تربیت لحاظ شده، همه ی استعدادهای جسمی، روحی، عاطفی و عقلی انسان ها به صورت همسان، هماهنگ و مناسب پرورش داده می شود.

¹ تعلیم و تربیت در اسلام، ص 15

در این مقاله در صدد تبیین موضوعات ذیل هستیم:

1. تبیین جایگاه مسجد در اسلام
2. تبیین وظائف مساجد در عرصه تربیت نوجوانان
3. بیان موانعی که موجب می شود تا امر تربیت صحیح نوجوانان در مساجد عقب بماند و مانع از حضور مستمر آنان گردد و یا به طور کلی سبب شود تا امر تربیت نوجوانان محقق نشود.
4. بیان عواملی که سبب تحقق تربیت صحیح و حضور مستمر نوجوانان در مساجد می شود.
5. آگاه کردن مربیان نسبت به جایگاه این مرکز مهم در جامعه

گفتار دوم: مفهوم شناسی و تبیین موضوع

1-2 تعریف نقش :

در لغت: شکل و صورت کسی یا چیزی را کشیدن^۱.

در جامعه شناسی: برآورده کردن انتظارات اعضای جامعه یا چگونگی عمل کردن به قواعد و هنجارها در یک موقعیت اجتماعی. نقش، معانی مختلفی را به ذهن متبادر می سازد. یکی از متداول ترین مفاهیم آن مرتبط با اعمالی است که هر فرد به مناسبت پایگاه هائی که در جامعه دارند انجام می دهد. از نظر والتر کوتو نقش، معرف رفتاری است که هر کس با توجه به مقام و پایگاه اجتماعی فرد حق دارد از او انتظار داشته باشد.^۲

2-2 تعریف مسجد :

در لغت: جای سجده و محل عبادت^۳.

خانه ای که برای پرستش پروردگار بسازند^۴.

در اصطلاح : به محلی اطلاق می شود که جایگاه عبادت و خضوع در برابر حق تعالی است.

3-2 تعریف تربیت :

در لغت : پرورش، آسایش دادن^۵.

1 . فرهنگ فارسی امید، ص ۹۹۷

2 نظریه های جامعه شناسی، ص ۳۰۲

3 فرهنگ فارسی امید، ص ۸۹۴

4 واژه یاب، فرهنگ برابرهای پارسی واژگان بیگانه، ج 3، ص ۱۸۲۴

5 . واژه یاب، فرهنگ برابرهای پارسی واژگان بیگانه، ج 1، ص ۴۰۹

دینی که شور و هیجان بیشتری دارد حضور چشم‌گیری دارند. مراسم سینه‌زنی، زنجیرزنی و دسته‌های عزاداری، این ویژگی‌ها را دارند بنابراین، حضور نوجوانان در آن مراسم بیشتر به چشم می‌خورد. البته این به معنای اختلاف ذاتی مسجد با همه روحيات و خواسته‌های نوجوان نیست، بلکه به این معناست که نوجوان به جهت روح بی‌آلایشش، گرایش به عبادت و ارضای قوه پرستش دارد و از سوی دیگر به جهت انرژی و پتانسیل جسمی فراوان خواهان تحرک و جنب و جوش است که باید از این ناحیه نیز سیراب شود. بنابراین، وجود برنامه‌های کسل‌کننده که حس کنجکاو و تنوع‌خواهی نوجوان را سیراب نکند، می‌تواند به دوری وی از مسجد بینجامد.^۱

4-4 ناهنجاریها نوجوانان : روحيات و دنیای شگفت‌آوری دارند که از کنار هم قرار گرفتن قدرت جسمی و قدرت احساسی به دست می‌آید و به سمت عقلانی شدن پیش می‌رود. به همین دلیل، نوجوانان معمولاً با محیط اطراف و بزرگ‌ترها، مشکلات رفتاری، عقیده‌ای و سلیقه‌ای دارند. این اختلاف گاهی سطحی و زودگذر است که در شخصیت و رفتار نوجوان تأثیر زیادی ندارد، ولی گاهی این اختلاف‌ها به ناهنجاری‌ها و ناسازگاری نوجوان می‌انجامد و به این ترتیب امنیت روحی و روانی لازم برای دین‌داری از بین می‌رود. در این میان، مسجد نیز به عنوان یکی از مهم‌ترین گزاره‌های دینی در نظام رفتاری نوجوان، جایگاه چندانی به دست نخواهد آورد. عوامل ظهور ناهنجاری‌ها در نوجوانان و جوانان چنین است: درک نکردن روحیه نوجوان، الگوی نامناسب، تضاد در روش تربیتی، فاصله طبقاتی، کم‌توجهی خانواده‌ها، ناکارآمدی کانون‌های دینی، استفاده ابزاری از دین، کم‌توجهی به مشکلات، تساهل و تسامح.^۲

5-4 دین‌گزیزی : دین‌گزیزی گروهی از نوجوانان به ویژه دسته‌ای که پرورش یافته دوران انقلاب هستند، از مسائل مهم اجتماعی و فرهنگی کشور است که باید مسئولان

^۱ جوان از دیدگاه نیازها، خواسته‌ها و مصالح، ص 213

^۲ عوامل گرایش نوجوان و جوان به فرهنگ بیگانه، ص 51

آموزش و پرورش، رسانه‌ها، خانواده‌ها و عالمان دینی، درباره آن چاره اندیشی کنند. دین‌گزیزی فقط به سبب تهاجم فرهنگی یا هوا و هوس نوجوانان نیست، بلکه علت‌های گوناگونی دارد و تا زمانی که همه آنها به صورت واقع بینانه و عمیق بررسی نگردد، نسل آینده انقلاب با خطر جدی رو به رو است. مسجد نیز به عنوان یکی از مهم ترین نهادهای دینی، در بحران دین‌گزیزی به گونه‌ای جدی در خطر است. برخی از عوامل دین‌گزیزی جوانان چنین است:

- بیان نامعقول از برخی مفاهیم دینی
- عملی نشدن عدالت اجتماعی در سطح جامعه با وجود شعارهای فراوان
- توجه نکردن به نیازهای اساسی نسل نوجوان
- استفاده ابزاری از دین به دست برخی سیاست‌بازان برای رسیدن به هدف‌های شخصی و گروهی،
- نبود برنامه‌ریزی درست فرهنگی برای نسل نوجوان و تهاجم برنامه‌ریزی شده فرهنگی دشمنان داخلی و خارجی برای انحراف این نسل

برای برطرف شدن این عوامل باید گروه‌ها و سازمانهای گوناگون اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی، طرحی اصولی و همه‌سویه را برنامه‌ریزی کنند تا مهم ترین قشر اثرگذار جامعه در آینده انقلاب، از دین‌گريزان نشوند. در این صورت، یکی از مهم ترین موانع حضور نوجوان در مسجد حذف خواهد شد.¹

¹ عوامل گرایش نوجوان و جوان به فرهنگ بیگانه، ص 57

نتیجه گیری :

با توجه به بیانات مقام معظم رهبری مبنی بر اینکه مسجد، هسته ی مقاومت است و جایگاهی که در جمهوری اسلامی ایران باید داشته باشد، می توان گفت که مسجد حکم محور و مرکز فرهنگی کشور را دارد. وقتی می گوییم فرهنگ، فقط فرهنگ دینی فردی و سکولار نیست، بلکه فرهنگ دینی فردی و اجتماعی است و اجتماع هم فقط ایران نیست، اما ساخت جوانان انقلابی برای رسیدن به تمدن اسلامی از اولویت جدی ای برخوردار است.

برای اینکه مسجد، هسته ی مقاومت باشد، باید یک کار منظم تشکیلاتی فرهنگی- تربیتی انجام شود و این کار نیاز دارد که خود امام جماعت به مفهوم و اصول کار تشکیلاتی واقف باشد. پس باید ائمه ی جماعات مساجد را به صورت تخصصی آموزش داد، هم در بعد اصول اجرایی کار تشکیلاتی و هم مواد مورد نیاز. هدف از این کار، کادرسازی نظام و پرورش افراد نخبه برای امور اجرایی در سطح کشور در تمامی زمینه ها و خدمت به نظام اسلامیست تا هدف تمدن اسلامی *إن شاء الله* محقق شود. و همینطور نیاز است تا نیروهای این کار تشکیلاتی تربیت بشوند.

البته لازم است به این نکته اشاره کنم که ایجاد یک تشکیلات امر ساده ای نیست و شاید چندین سال طول بکشد تا شکل بگیرد.

فهرست منابع :

- فرهنگ فارسی امید، سید امیر رضوی، انتشارات فؤاد، 1374.
- مبانی جامعه شناسی، غلامعباس توسلی، انتشارات سمت، 1387.
- نظریه جامعه شناسی، غلامعباس توسلی، انتشارات سمت، 1386.
- نظریه های بنیادی جامعه شناختی، کوزر و لوئیس و روزنبرگ، ترجمه: انتشارات فرهنگ ارشاد، 1385.
- واژه یاب (فرهنگ برابره های پارسی واژگان بیگانه)، ابوالقاسم پرستو، انتشارات اساطیر، 1377.
- تربیت کودک از دیدگاه اسلام، مجید رشیدپور، انتشارات انجمن اولیاء و مربیان، 1381، چاپ هفتم
- مجموعه آثار شهید مطهری، شهید مرتضی مطهری، انتشارات صدرا
- تعلیم و تربیت در اسلام، شهید مرتضی مطهری، انتشارات صدرا، 1386
- قرآن کریم
- بحار الأنوار، علامه محمدتقی مجلسی، دار إحياء التراث العربی، 1403 ق،
- غرر الحکم و درر الکلم، عبد الواحد بن محمد تمیمی آمدی، دار الکتاب الإسلامی، 1410 ق،
- صحیفه امام خمینی (ره)، مؤسسه تنظیم و نشر آثار حضرت امام خمینی (ره)
- جایگاه مساجد در فرهنگ اسلامی، رضایی، علی، قم، مؤسسه فرهنگی ثقلین، 1382، ص 257.
- محمد رضا شرفی، جوان و بحران هویت، انتشارات سروش، 1380، چاپ دوم.
- گروه نویسندگان، روان شناسان بزرگ، مترجمان، دکتر احمد به پژوه و دکتر رمضان دولتی، انتشارات تربیت، چاپ دوم،

- مکاتب و نظریه‌های در روان شناسی شخصیت، انتشارات رشد، ص 69؛
آموزش و پرورش برای آینده، کارشناسان یونسکو، مرکز تحقیقات آموزشی،
چاپ اول، 1370.
- هورنای کارن، تضادهای درونی ما، ترجمه محمد جعفر مصفا، چاپ پنجم،
1364 ه.ش، انتشارات بهجت،
- علی قائمی، جوان از دیدگاه نیازها، خواسته‌ها و مصالح، دفتر مشاور رئیس
سازمان صدا و سیما در امور جوانان، تهران، 1379 ه.ش.
- فریدون موحدنیا، عوامل گرایش نوجوان و جوان به فرهنگ بیگانه، مرکز
پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما، خرداد سال 1382 ه.ش.